

ISTORIKAS RAIMUNDAS KLIMAVIČIUS APIE VASARIO 16 – OSIOS AKTĄ

Svarbiausias moderniosios Lietuvos valstybės dokumentas

Kiekvienos valstybės istorijoje yra data, sąlyginai vadinama jos laisvės ar nepriklausomybės pradžia. Prancūzija tokia data laiko 1789 m. liepos 14-ąją - Bastilijos paėmimo dieną, Šveicarija - 1291 m. rugpjūčio 1-ąją - Konfederacijos įkūrimo dieną, JAV - 1776 m. liepos 4-ąją - Nepriklausomybės dieną ir t.t. Lietuvai tokia data yra 1918 m. vasario 16-oji.

1918 m. vasario 16 d. Lietuvos Taryba priėmė nutarimą, skelbiantį Lietuvą nepriklausoma valstybe. Šis nutarimas, dar vadinamas Lietuvos nepriklausomybės aktu, yra vienas iš svarbiausių moderniosios Lietuvos valstybės dokumentų. Jo svarba gali būti nusakoma istoriniu, teisiniu ir politiniu aspektu.

Istorijos požiūriu Vasario 16 d. aktas prikėlė lietuvių tautą valstybiniam gyvenimui. Juo buvo atkurta daugiau kaip 120 metų neegzistavusi Lietuvos valstybė. Kaip pažymi istorikas Alfonsas Eidintas, „akto gimimo data skiria dvi Lietuvos. Iki jo Lietuva egzistavo tik idėjų pasaulyje, o po jo pasirašymo pradeda materializuotis, tampa jau ne vien geografine sąvoka“¹. Gyvenimui prisikėlė kokybiškai visai kitokia valstybė negu ta, kuri žlugo 1795 metais. Vasario 16-osios aktas „sujungė istorinę tradiciją ir modernišką tautų apsisprendimo principą. Vasario 16-osios aktas skelbė piliečių valstybę, kurią turėjo valdyti demokratiškai išrinkta valdžia... Vasario 16-ajai tenka visų Lietuvos valstybingumo datų viršūnės vaidmuo“².

Nors teisės požiūriu Nepriklausomybės akto priėmimas dar nereiškę, jog nuo to momento atsirado Lietuvos valstybė, jis „buvo ir tebeliks „magna charta Lithuaniae“³, kuri buvo padėta pagrindan Lietuvos, kaip nepriklausomos valstybės, atstatymui ir priėmimui lygiateisium nariu į tarptautinės teisės šeimą“⁴. Vasario 16-osios aktas yra laikomas svarbiausiu, pagrindiniu ir pirminiu XX a. antrame dešimtmetyje atkurtos Lietuvos valstybės teisės šaltiniu, dokumentu, kuriuo iš esmės remiasi pats moderniosios Lietuvos valstybės buvimo faktas⁵. Tai konstitucinės reikšmės aktas, kurio nuostatos saisto visą to laikotarpio Lietuvos valstybės konstitucinę santvarką, o kai kuriais aspektais, „kurie liečia demokratijos sąvoką, Vasario 16 d. Aktas yra virškonstitucinis

¹ Alfonsas Eidintas, *Lietuvos Valstybės Tarybos 1917-1918 m. dokumentai in: Lietuvos Valstybės Tarybos protokolai 1917- 1918.* Sudarė A. Eidintas ir R. Lopata. V, 1991. P. 13.

² Edvardas Gudavičius *Vasario 16-oji In: Kultūros barai.* 1996. Nr.2. P.3.

³ Didžioji Lietuvos chartija (*lot.*)

⁴ G. Rutenbergas *Vasario 16 d. aktas tarptautinės teisės šviesoje in: Vairas,* 1936, t. XVI, nr. 3, p. 251

⁵ Krivickas D. *Teisės šaltiniai in: Lietuva. Lietuvių enciklopedija.* Penkioliktas tomas. Antrasis leidimas. Vilnius, 1990. P.91; Mindaugas Maksimaitis *Lietuvos teisės šaltiniai 1918-1940 metais.* Vilnius, 2001, p.26.

dokumentas, kuriam jokia konstitucija ar įstatymas negali prieštarauti"⁶. Vasario 16 d. aktas politiškai proklamavo Lietuvos valstybę ir išreiškė lietuvių tautos, kaip žymiausiojo šalies socialinio veiksnio, valią ir tvirtą valstybinį nusistatymą. Šis pareiškimas, paremtas tarptautiniai pripažintu tautų apsisprendimo principu, buvo „svarbus ir švarus, neapsunkintas ir nesuterštas jokiais vokiečiams politiniais servitutais ir jokiais jiems ypatingais pasižadėjimais grynos ir aiškios Nepriklausomos Lietuvos Valstybės įkūrimo aktas“⁷.

Sukūrus nepriklausomą Lietuvos valstybę, Aktas neprarado politinės svarbos. Jo teiginiai, visų pirma apie demokratiniais pagrindais paremtą valstybės valdymą ir sostinę Vilnių, buvo aktualūs visą Pirmosios Lietuvos Respublikos gyvavimo laikotarpį.

1940 metais Sovietų Sąjungai aneksavus Lietuvą, Vasario 16 d. aktas penkiasdešimčiai metų tapo programiniu, lietuvių tautos politinius siekius reprezentuojančiu dokumentu, vienijusiu tautą bendrai kovai už nepriklausomos valstybės atkūrimą: „Vasario 16 aktu atkurta Lietuvos valstybė nėra panaikinta, o tikrai okupuota, tikrai jėga nutrauktas jos suverenios valdžios reiškinys“⁸. Todėl visai suprantama, jog ir Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos 1990 m. kovo 11 d. priimtas aktas „Dėl Lietuvos nepriklausomos valstybės atstatymo“ remiasi Vasario 16-osios nepriklausomybės aktu ir skelbia, jog jis kartu su 1920 m. gegužės 15 d. Steigiamojo seimo rezoliucija dėl atstatytos Lietuvos demokratinės valstybės „yra Lietuvos valstybės konstitucinis pamatas“⁹. Kovo 11-osios akte įrašyta kalbiniu požiūriu nevertotina sąvoka „valstybės atstatymas“, atrodo, jame atsirado būtent Vasario 16 d. akto teksto autoritetinio poveikio dėka.

(Iš: R. Klimavičius, *Neįminta XX a. amžiaus Lietuvos istorijos mįslė. Vasario 16 – osios akto pėdsakais*, Vilnius, 2003, p. 9-11, 214-218)

⁶ K. Račkauskas K. *Lietuvos konstitucinės teisės klausimais*. New York, 1967. P.15

⁷ M. Rémeris *Lietuvos konstitucinės teisės paskaitos*. Sud. M. Maksimaitis. V, 1990. P.51

⁸ S. Sužiedėlis S. *Vasario 16-osios istorinės atramos in: Lietuva*, 1953, nr. 3, p. 7

⁹ *Lietuvos nepriklausomos valstybės atstatymo teisiniai aktai*. Sudarė J. Misiūnas. Vilnius, 1991, p 5